

Allergitermer ställs på sin spets

Omarbetad nomenklatur kan ge tidig diagnos och bättre prognos

HANS FORMGREN, docent, f d överläkare, tidigare verksam vid astma- och allergikliniken, Sahlgrenska Universitetssjukhuset, astma- och allergikliniken, Åre, astma- och allergimottagningen, Huddinge Universitetssjukhus
hans.formgren@comhem.se

I veckans nummer av Läkartidningen presenterar en grupp allergiexperter från olika berörda specialiteter en svensk version av en internationell rapport om terminologin vid allergiska och närliggande sjukdomar.

Rapporten har föregåtts av arbete inom en europeisk arbetsgrupp, i vilken SGO Johansson varit drivande, med syfte att samordna och revidera nomenklaturen.

Specialiseringen inom medicinen i flera skilda organspecialiteter är ett problem, eftersom allergiska reaktioner kan drabba olika organ hos såväl barn som vuxna, med olika symtom men med likartade eller samma patogenetiska mekanismer. Likartade sjukdomar kan dock uppstå via olika mekanismer. Terminologin inom de olika organspecialiteterna har under hand skilt sig åt.

Förhoppningen med den reviderade nomenklaturen för allergiska och besläktade reaktioner är att den ska kunna användas oberoende av typ av allergisjukdom och att den ska leda till bättre förståelse i kommunikationen mellan kolleger och med annan vårdpersonal, patienter, politiker, nyhetsmedier och forskare.

Från »reagin« till IgE

I september 1998 anordnades i Stockholm ett möte med cirka 350 forskare och läkare – »30 years with IgE; an international symposium on basic and clinical aspects of atopic allergy« – för att fira identifieringen av det speciella immunoglobulin, IgE, som är navet för de senaste decenniernas epokgörande framsteg inom allergologin [1].

Samtidigt hyllades Gunnar Johansson, som tillsammans med Hans Bennich identifierade och karakteriserade de fysikalisk-kemiska egenskaperna hos IgE samt utvecklade RAST – den ytterst

känsliga metoden att påvisa specifikt serum-IgE. Alltsedan dess används denna eller likartade metoder över hela världen i forskning om och diagnostik av allergisjukdomar.

Johansson och Bennich fann att ett unikt myelomprotein hade gemensamma egenskaper med den serumfaktor, »reagin«, som i passiva överföringstest från allergiker hade visat sig kunna inducera snabb-allergiska reaktioner i huden hos icke-allergiska individer. Av en tillfällighet påvisades detta nya immunoglobulin i serum från en blodgivare, som vid närmare kontroll befanns vara hundallergisk. Analys av serum från en grupp patienter med känd astma visade att cirka 60 procent av dem var allergiska [2].

Vid samma tid hade reaginernas karaktäristika på annat sätt kartlagts av makarna Ishizaka i Denver, USA.

De fyra forskarna presenterade kopplingen mellan det nya immunoglobulinet och astma/allergi för WHO:s referenscentrum i Lausanne 1968. Beteckningen IgE fastställdes vid detta möte, och sedan dess är namnen Johansson, Bennich och Ishizaka för evigt förknippade med IgE och allergi.

Förlegat språkbruk

Parallellt med att kunskaperna inom immunologi snabbt ökade under 1970- och 1980-talen har diskussioner om sjukdomsmekanismer och nomenklatur förts med varierande intensitet. Den kraftigt ökande förekomsten av allergier i hela västvärlden har engagerat allt fler forskare inom skilda discipliner och ökat kraven på en globalt gemensam nomenklatur. Den farmakologiska forskningen har lett till att vi fått tillgång till allt effektivare läkemedel, som helt förändrat behandling och prognos för dem som drabbas av astma och allergi i luftvägar och hud.

Frågan om nomenklaturen för olika sjukdomar och begrepp inom allergiområdet kan kanske förefalla perifer och utan allmänintresse. Men när allergi och annan överkänslighet nu drabbar över en tredjedel av befolkningen är det nödvändigt med ett enhetligt språkbruk hos olika vårdgivare – att de som drabbats får samma information och tolkning av ordens innebörd, att de får välgrundade råd och blir rätt diagnostiserade och rätt behandlade för sina besvär. Allergispecialister kan endast ta sig an de mest komplicerade fallen och därutöver bedriva forskning och utbildning. Diagnostik och behandling av allergiska sjukdomar har blivit vardagsuppgifter för barnläkare, öronläkare, lungläkare, internmedicinare, hudläkare och (framför allt) allmänläkare.

Foto: KH Kjeldsen/Science Photo Library

Ett damm kvalster på spetsen av en synål ... och allergitermer ställs på sin spets – nu ska det bli ordning och reda inom allergi-/överkänslighetsterminologin, till gagn för alla patienter.

Allergi – »systemfel«

IgE-medierad allergi är inte begränsad till enskilda organ utan har sin grund i en delvis genetisk felprogrammering i immunsystemet. Den bör därför betraktas som en systemsjukdom som kan visa sig med

symtom från olika organsystem. Begreppet atopi/atopisk har av historiska skäl kommit att användas i olika kombinationer på ett tvetydigt sätt. I den reviderade nomenklaturen är det individen som är

■ SAMMANFATTAT

Hittillsvarande språkbruk vad gäller allergi/överkänslighet är otidsenligt, bl a används begreppet atopi inkonsekvent. Frågan om huruvida patienten lider av allergi eller annan överkänslighet är central för långtidsprognosen.

Allergi är en vanligen livslång, immunologiskt betingad överkänslighet. Är symtomen allergiska bör de sannolika allergenerna identifieras och allergi dokumenteras tidigt.

Atopi är en genetisk benägenhet att bilda IgE-antikroppar för vanliga ämnen i låga mängder – det är individen som kan vara atopisk, inte sjukdomen.

Saneringsråd och behandling bör vara evidensbaserade, liksom även nomenklaturen – på »allergennivå«.

atopisk, dvs har denna speciella egenhet att producera allergenspecifika IgE-antikroppar mot vanliga allergener i små mängder. Tidigare användes atopibegreppet ofta i kombination med sjukdomsbeteckningen, ett språkbruk som orsakade oklarhet eftersom likartade symtom kan orsakas utan immunologiska mekanismer. Vid vissa tillstånd produceras stora mängder IgE, vilka dock inte är antikroppsaktiva. Det är inte meningsfullt att mäta »total-IgE«, som ibland kan innefatta icke-antikroppsaktiva molekyler. Dessutom kan metoden missa små mängder av kliniskt relevanta, allergenspecifika IgE-antikroppar.

Allergi orsakar symtom som varierar under livets gång, vad gäller såväl svårighetsgrad som vilket organ som drabbas av den allergiska inflammationen. I majoriteten av fallen är besvären lindriga, och ibland kan de gå över, men ofta blir de bestående under långa tider. Med korrekt diagnos, rätt behandling och kun-

skap kan man förebygga eller lindra symtomen. Allergin kan ändå få betydande konsekvenser för livskvalitet, arbetsförmåga och socialt liv.

Vid svår allergisjukdom är tidig diagnos och god sjukvård helt avgörande för att patienten ska undgå livslångt lidande och invaliditet. Många allergiker riskerar att bli långtidssjukskrivna och förtidspensionerade till följd av ofullständig utredning och behandling tidigt i förloppet. Eftersom allergiska besvär i allmänhet visar sig redan tidigt i livet, kan prognosen således vara

beroende av rätt omhändertagande redan från början.

Allergi – endast på immunologisk grund

I allmänt språkbruk används nu ofta ordet allergi för att beteckna ogillande av allt möjligt, något som skapar oklarhet och missuppfattningar. Här passar begrepp som känslig eller icke-allergisk överkänslighet utmärkt.

Mycket vore alltså vunnet om man all-

»Men när allergi och annan överkänslighet nu drabbar över en tredjedel av befolkningen är det nödvändigt med ett enhetligt språkbruk hos olika vårdgivare ...«

mänt reserverade ordet allergi för att understryka att de aktuella besvären är orsakade av troliga eller dokumenterade immunologiska mekanismer. Det innebär att misstänkt allergi ska utredas och dokumenteras för att det över huvud taget ska vara möjligt att yttra sig närmare om orsak och diagnos, välja behandling eller ge välgrundade råd.

Flertalet av de patienter som utretts och blivit övertygade om att allergi mot identifierade ämnen föreligger är väl motiverade att göra de nödvändiga insatserna för att sanera sin miljö när detta är möjligt.

Evidensbaserade råd

Frågan om t ex upprepade luftvägsbesvär kan bero på allergi mot något specificerat vanligt allergen i närmiljön kan idag enkelt undersökas med sk pricktest eller blodprov, som kan tas på varje vårdcentral, för analys av allergenspecifikt IgE. Det är ofta lika viktigt för patienten att få veta att det inte är fråga om allergi, t ex mot det egna husdjuret, som att få allergimisstanken verifierad. Det är etiskt oacceptabelt att råda någon att göra sig av med sin hund eller katt utan att ha säkra bevis för att djuret verkligen är orsak till besvären.

Den reviderade nomenklaturen inom allergiområdet har tidigare presenterats i internationella tidskrifter och diskuterats inom berörda specialiteter. Den är välkänd och tillämpad av flertalet specialister inom allergologi.

Det är välkommet och välmotiverat att den nya nomenklaturen nu når hela läkarkåren och att den även tillämpas av övrig vårdpersonal.

■ *Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.*

REFERENSER

1. van Hage-Hamsten M, Wickman M, editors. 30 years with IgE. Proceedings of an international symposium on basic and clinical aspects of atopic allergy. Stockholm, Sweden, 1-2 september 1998. *Allergy* 1998;53(45 Suppl):5-97.
2. Johansson SGO. The story of IgND. *J Allergy Clin Immunol* 2005;115(3):644-8.